

ГЛОВО

№ 1 (64), січень – лютий 2018 р.

“Гетьманської столиці”

Газета Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця”

БАТУРИНФЕСТ «ШАБЛЯ»

28—30 ЧЕРВНЯ 2018 РОКУ

Триденний фестиваль з організацій окремих локацій просвітницького, вишкольного, навчального характеру відбудеться в 2018 році вперше на території історичних об'єктів Національного заповідника «Гетьманська столиця». Організаторами виступають – Батуринська міська рада ОТГ, Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації, Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця». Маємо надію, що до кола організаторів увійде і Департамент сім'ї, молоді та спорту Чернігівської обласної державної адміністрації.

Фестиваль «Шабля» прийшов на зміну Козацькому святу, яке, змушені констатувати, морально застаріло та перетворилося на ярмарково-розважальний захід. Фестиваль стане продовжувачем кращих традицій свята та буде концептуально новим, принципово іншим по формату і, в першу чергу, орієнтованим на українську молодь. Фестиваль буде щорічним.

Буде проводитися БАТУРИНФЕСТ «ШАБЛЯ» в дні відзначення Конституції України на землі, де сформувався як політичний діяч, під керівництвом гетьмана Мазепи, автор першої української Конституції гетьман Пилип Орлик. Сама дата проведення фесту приверне увагу до глибшого пізнання історії державотворення України періоду Гетьманщини та поваги до основного закону нашої держави.

Відроджений Батурин є одним із найбільш вдалих майданчиків України для того, щоб донести до співвітчизників розуміння здобутків минулого, згуртувати і пробудити національний дух у тій частині нашого регіону, яка ще міцно тримається великодержавного минулого.

На теренах унікальних пам'яток в історії українського державотворення по-особливому прозвучить гловна ідея фесту «Же през ШАБЛЮ маєм ПРАВО» проголошена гетьманом Іваном Мазепою в Батурині 300 років тому, але актуальна і сьогодні.

Програмою фесту заплановано наступне:

– 1-й день «Вітає гетьманський Батурин!». Заїзд, реєстрація, поселення; екскурсії; урочисте відкриття фестивалю – на території палацу гетьмана К. Розумовського за окремою програмою.

– 2-й день «Конституція України – наші обов'язки і права. Історія і сьогодні». З метою усвідомлення аудиторією своєї відповідальності перед державою – дебати (оксфордський формат) щодо державотворчих процесів та міжнародної політики; «Гаряче крісло» для цікавих особистостей; практичні вишколи-конкурси поводження зі зброєю «Шабля», так-

Роботи художника знає майже кожен українець, адже він створив третину пам'ятних і ювілейних монет, що випускає Національний банк України – понад 200, і є співавтором ескізів банкнот номіналом 2, 5, 10, 20, 50, 100 гривень.

Організатори вважають важливим, що захід дасть можливість усвідомлення Батуринській громаді причетності до національної культурної спадщини Батурина і, відповідно, ствердити розуміння, що ми є нащадками козацької слави, гетьманської держави, яка формувалася саме в Батурині; стане історичним й духовним підґрунтям задля залучення молоді до участі у житті Батурина, формування в них переконання про перспективність життя та діяльності в нашій громаді; ставши щорічним, фест формуватиме позитивні національно-патріотичні традиції громади та її висококваліфікаційний кадровий потенціал. Фестиваль – це інвестиційно привабливі ідеї для Батурина, він покликаний створювати позитивний прогресивний імідж громади, сприяти розбудові інфраструктури готельного, ресторанного бізнесу, сервісної сфери для туристів.

Сьогодні, коли знову триває бій за нашу волю і за наше право, коли знову найдостойніші, пам'ятаючи тих, хто віддав життя в попередні віки, в тому числі в Батурині, йдуть на смерть, ми маємо творити розуміння України і розуміння готовності захищати свою Україну. Батурин має стверджуватися як надійний духовний щит України на її північно-східних теренах.

Запрошуємо до творення БАТУРИНФЕСТУ «ШАБЛЯ»!

Автори концепції – генеральний директор НІКЗ «Гетьманська столиця» Наталія Реброва (067-5429772), заступник Батуринського міського голови Валентин Потеруха (067-4609809), начальник відділу Батуринської міської ради Ромашко Олена (097-6115474). Ви можете звертатися по питанням фесту за вказаними телефонами.

«ЖЕ ПРЕЗ ШАБЛЮ МАЄМ ПРАВО»
ІВАН МАЗЕПА

БАТУРИНФЕСТ

тики ведення бою; конкурси – квести «Конституція: історія і сьогодні»; презентація фільму режисера Леоніда Кантера.

– 3-й день «...Же през ШАБЛЮ маєм ПРАВО! Гетьман Іван Мазепа». Фінальні змагання конкурсів, квестів, вишколів та визначення переможців у номінаціях «Шабля гетьмана Ігнатовича», «Шабля гетьмана Самойловича», «Шабля гетьмана Мазепи», «Шабля гетьмана Орлика» і народження на Майдані Гетьманської слави Батурина! Концерт українських рок-виконавців та рок-гуртів, хедлайнер – гурт «Козак Систем».

Остаточна програма фесту буде затверджена і оприлюднена до 1 червня 2018 року.

Унікальне лого фесту, яке влучно передає його концепт, розробив відомий художник Володимир Таран (м. Київ).

ГАСТРОНОМІЧНІ СМАКИ ГЕТЬМАНСЬКОГО ДВОРУ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

**Юлія
ФУРЦОВА**

завідувач відділу історії Гетьманства
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Нормою світського життя Гетьманщини у XVIII ст. були гетьманські прийоми, які демонстрували гастрономічні смаки гетьмана Кирила Розумовського та його найближчого оточення. Українська еліта XVIII ст. мала вишуканий смак щодо їжі. У популярному часопису «Киевская старина» у 1883 р. був опублікований трактат «Різновиди марципанів та ганусової горілки», який вміщував 143 рецепти та рекомендації з приготування вишуканих делікатесів. Найвірогідніше, цей кулінарний трактат належав стародубському полковнику Івану Кулябці. Знаходження такої літератури у представника козацької старшини часів Кирила Розумовського засвідчує зацікавленість кулінарним мистецтвом всієї козацької верхівки другої половини XVIII ст.

Якими були гастрономічні смаки гетьмана та його старшинського оточення ми можемо дізнатися дослідивши різноманітні святкування, які безперечно відбувались у гетьманській резиденції. Відомо, що на службі у Кирила Розумовського були спеціально навчені бобровники, стрільці та пташники, в обов'язки яких входило постачання дичини до гетьманського столу. Представники генеральної старшини неодноразово присилали Кирилу Розумовському яблука та груші, в'ялену рибу. Збережено безліч листів та документів представників гетьманської старшини про постачання різноманітних продуктів до гетьманського столу. Відомо, що в 1759 р. Григорій Теплов піклувався про доставку з Царгорода «стридій» (устриць) до столу гетьмана. Та попри це, гетьман Кирило Розумовський любив і прості українські страви. Як зазначає історик К.Валишевський смакували гетьману борщ та гречана каша. Особливі сентименти Кирило Григорович мав до батуринських раків, якими, до речі, Батурин славиться донині. У часи Розумовського батуринські раки вже вважались делікатесом і поставляли їх далеко за межі нашого міста.

Пишні гетьманські трапези відбувалися з нагоди найрізноманітніших свят. У першу чергу, це були великі церковні свята – Великдень, Різдво,

Водохреща, на які до гетьманської столиці з'їжджались вищі представники духовенства, генеральної старшини. Приводом для святкової трапези за гетьманським столом було і відзначення сімейних свят. У щоденнику М. Ханенка, що є ґрунтовним джерелом інформації про життя гетьмана та його найближчого оточення, неодноразово зустрічаються згадки про гетьманські застілля: «литургии с гетманом слушали в церкви св. Анастасии, потом обедали у гетмана, по обеде музыка играла». «Сын гетмана родился Андрей во 2-м часу по полдню. Я был после полудня у архимандрита Карновича, а ночью с Скоропадским у гетмана с поздравлением о рожденном сыне и там вечеряли».

Знавець світського життя XVIII–XIX ст. М. Пилев в своїй книзі «Старый Петербург» писав: «Кирил Разумовский был самый утонченный гастроном своего времени, он выписывал поваров прямо из Парижа». Такий розмах життя гетьманського двору звичайно потребував значного штату кухарів та їх помічників. В описі придворного штату гетьмана зазначені посади осіб, які безпосередньо керували справами, що стосую-

фельдекарь (відповідальний за сервірування столу, та столові прибори)».

Під час гетьманських прийомів належна увага приділялась сервіруванню столу та посуду, який на ньому знаходився. Про вишуканість організації гетьманських бенкетів можна судити з опису рухомого майна дружини гетьмана, Катерини Нарішкіної. Серед значного приданого значну кількість займає срібний та фарфоровий посуд.

Гарним тоном серед представників еліти Гетьманщини у XVIII ст. були подарунки в якості різних делікатесів. Відомо, що в 1754 р. Новгородський архимандрит Іоасаф відправив до столу гетьмана «новгородської особливої рыбки, подобрных сто сиржей». У свою чергу і гетьман відправляв своїм знайомим різні смаколики. У листі Кирила Розумовського до Михайла Воронцова знаходимо таку інформацію: «провизия моя венгерских вин из Токая пришла благополучно, имею честь послать вашему сиятельству десять анталов из всякого сорта по одному. Ваше сиятельство усмотрите что нынешнего года венгерские вина очень хороши, прошу онде во здравие употреблять».

Картина «На дворі гетьмана Розумовського» Худ. П. Андрусів, 1967 р. Приватне зібрання.

лись гетьманського столу: «кухмистер (головний повар), 2 кондитера, кофисенк (відповідальний за приготування чаю, кави, шоколаду), мундшенк (відповідальний за напої), 11 кухонних учеников, 3 женщины для чистки серебра, та-

Історія повсякденності все більше привертає увагу дослідників козацької доби. Особливе місце займає вивчення проявів приватного життя еліти Гетьманщини, у якому наразі лише означено контур майбутніх досліджень.

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Дописи

Батурич, Конотопського повіту (на Чернігівщині). Переселенський рух у Сибір прокинувся і у нашій місцевості. Так, із м. Батурина та сіл Обмачова, Городища, Красного та із ріжних злиднених хуторів, налагодилися переселятися більше 250 семей. Проводирі цього ру-

ху, переважно свої таки ж селяне, жваво агітують за переселення. Ходоки теперки десь у Сибірі. Збираються їхати в Акмолинську область. Хоч коли їм прийдеться виїхати, переселенці не знають, але продаж маєтків та ріжного збіжжя вже розпочали. Продають всяк: і за гроші, і на вексель, що мовляв, колись то їм туди, де оселються, вишлють.

В с. Городищі Конотопського повіту, невідомо хто розніс чутку, що у Америці теперички добрі заробітки. І от через те, звідтіля нещодавно 12 молодих парубків поїхало туди на заробітки. Всі українці і переважно чорноробочі.

БАТУРИНСЬКІ ЖЕНИХИ

**Зоя
СНІЖОК**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Перші місяці року в Україні традиційно були часом весіль. Завершився Різдвяний піст, не турбували польові роботи... Цікаву інформацію про шлюби батуринців можна знайти у метричних книгах кінця XIX століття, які велись при церквах. До них священники записували інформацію про здійснені ними таїнства хрещення, вінчання та відспівування. Щоб мати уявлення про шлюбну поведінку батуринців цього періоду, розглянемо записи про вінчання, занесені до метричних книг Воскресенської церкви у 1875–1880 роках. В той час ставати під вінець молодят мали строго у своїй парафії, а якщо належали до різних релігійних громад – то в церкві однієї з них. За дотриманням цього правила стежили благочинні округів. В Україні традиційно шлюби укладались здебільшого у парафії нареченої. Тож поглянемо, що за женихи були у батуринських дівчат більше 130 років тому.

ми: 7 з 18 женихів мали військові звання. Всі вони служили у 5-й артилерійській бригаді, яка в той час стояла під Батурином. У наступні роки вже не так помітна чисельна перевага наречених з погонями. У період, що розглядається, військові звання женихів були різні за рангом: каноніри (рядові в артилерії) Трохим Назарович Чистяков, Йосип Прокопійович Верба, Матвій Кирилович Бабич, Ананій Іванович Назаренко, рядовий Мартин Михайлович Зеленський; молодші фєєрверкери (молодші унтер-офіцери у артилерії) – Тихон Андрійович Троценко, Євтихій Іванович Буйвол; старші фєєрверкери – Яків Павлович Прохороенко, Іван Омелянович Задоя, Григорій Михайлович Гатін; фельдфебелі – Андрій Володимирович Карлаїн та Костянтин Петрович Петров, старший унтер-офіцер Петро Пилипович Пихенька. Можливо, військові, з прізвищами Задоя, Верба, Троценко та Назаренко осіли в Батурині, бо й нині в місті живуть носії цих прізвищ. До метричних книг заносились також посади женихів-службовців, наприклад, поштмейстер Батуринської поштової контори, титулярний радник Костянтин Іванович Богданов, начальник Лубенської телеграфної станції, колезький секретар Григорій Сергійович Котов.

Більшість шлюбів цього періоду була укладена між односельцями, але ці-

Феодосії Таврійської губернії. 5 лютого 1878 року у Воскресенській церкві він повинчався з батуринською козакою Оленою Вікторівною Прохорцевою. Відставному майору тоді було 60 років, і це був його перший шлюб, нареченої – 30 років, вона виходила заміж вдруге.

Ще однією характеристикою нареченого, яка заносилася до метричної книги, був вік. За законами Російської імперії того часу чоловікам дозволялось вступати в шлюб з 18, а жінкам – з 16 років. Верхня межа шлюбного віку – 80 років для обох статей. Аналізуючи актові записи про вінчання у Воскресенській церкві, можемо побачити, що дуже рідко нареченому на момент шлюбу було менше 20 років. Зазвичай молодята були або ровесниками, або старшим у парі був чоловік. Наймолодшому, Юліану Петровичу Зражевському, почесному громадянину з м. Бахмача, на день вступу до шлюбу з батуринською казенною селянкою Параскевою Іванівною Домашенковою виповнилось 17 років 7 місяців і 17 днів. Така детальність запису пов'язана з тим, що єпархіальний архієрей міг за своїм розсудом дозволити шлюб, якщо нареченому чи нареченій не вистачало півроку до визначеного законом «повноліття».

Звичними в ті часи як для жінок, так і для чоловіків були другий та третій шлюби. Четвертий заборонявся законом. Через високу смертність людей середнього віку, залишаючись без дружини, чоловіки, як правило, прагнули створити нову сім'ю. З метричних книг Воскресенської церкви за 1875–1880 роки бачимо, що близько 20 % наречених – це вдівці, що беруть другий шлюб, та ще двоє женихів це роблять втретє. До того ж, більшість з них обирають собі наречених «дівці» і значно молодших за себе (на 7–20 років, іноді й більше). Наприклад, батуринський тимчасово зобов'язаний селянин Артемії Кузьмич Килипуца, сорока років, повинчався з 21-річною дочкою дворянки з Батурина Ганною Соловйовою. З цього прикладу видно, що станова приналежність у кінці XIX століття не обмежувала вибір шлюбного партнера. Є і винятки, зокрема казенний селянин Тарас Григорович Базалій, 52-х років, вдруге вінчався з 49-річною казенною селянкою Стефандією Іванівною Новопольцевою. Для неї це був вже третій шлюб.

Загалом, за означені 6 років у приході Воскресенської церкви (а були ще й Покровська та Богословська) почалося 99 пар: у 1875 році – 18, у 1876 році – 8, у 1877 році – 17, у 1878 році – 23, у 1879 році – 16, у 1880 році – 17 пар. Цікаво порівняти цю статистику з сучасною: у Батуринській міській раді упродовж 2017 року зареєстровано 11 шлюбів, з них 5 – це шлюби жителів Батурина.

Батуринське весілля. Фото 60-ті роки XX ст. з фондів НІКЗ «Гетьманська столиця».

Звернемо увагу на їх станова приналежність. З метричних книг Воскресенської церкви за 1875–1880 роки, бачимо, що багато наречених – це казенні селяни та козаки. Отже, більшість парафіян належала саме до цих станів. Привертає увагу велика кількість наречених-військових, адже з кінця 60-х років XIX століття на околиці Батурина, біля озера Шовковця розміщувались військові літні табори. У 1875 році був справжній бум на шлюби з військови-

каво, чоловіки з яких інших населених пунктів пов'язували свою долю з батуринцями. У такому рейтингу лідирують містечко Бахмач Конотопського повіту та Нові Млини Сосницького повіту. У зазначений період у Воскресенській церкві вінчались по троє жителів цих місць. Двоє наречених прибули з Конотопа, по одному – з сіл Тиниця, Кропивне та сіл Алтинівка та Кошовка Крелевського повіту. А от Яків Григорович Блотрицький, відставний майор, походив з міста

СКРИНІ «КАССОНЕ» В.П. КОЧУБЕЯ

**ОКСАНА
ЛОМКО**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

На сьогодні багато музеїв Росії мають оригінальні речі представників знатних родин, пов'язаних з Батурином. Одним з них є Музей зарубіжного мистецтва, що належить до комплексу Ярославського художнього музею. В 1920 році в Ярославський музей надійшли меблі XVI–XIX століть із зібрання графа Василя Петровича Кочубея.

Василь Петрович (1868–1940) – останній власник батуринської садиби Кочубеїв кінця XIX – початку XX століть. В 1910 році він став головним церемоніймейстером Імператорського двору. Від імператора Миколи II отримав «высочайшее разрешение» на будівництво будинку в Царському Селі (нині місто Пушкін, яке входить до складу Пушкінського району Санкт-Петербургу). У жовтні 1913 року родина Кочубеїв переїхала до нового помешкання. В палаці були влаштовані кімната-фотоательє та кімната-сейф, де господар зберігав унікальну колекцію мистецьких творів.

З особливо цінних речей, які Василь Петрович Кочубей зберігав у броньованій кімнаті-сейфі, виділяються скрині «кассоне» XVI століття. Вони були зроблені, як з'ясувалося в XX столітті, під час експертизи Державного Ермітажу, за ескізами Бернарда Боунталенті (1531–1608 рр.) – учня Мікеланджело Буонаротті. Він займався живописом, театральною архітектурою та розробляв дизайн меблів. В пам'яті жителів Іспанії Боунталенті залишився і як творець морозива. Зараз в Тоскані (Флоренція) щороку проходить фестиваль морозива імені цього майстра.

Скрині не прості, вони весільні та виготовлені спеціально для посагу. В день весілля «кассоне» несли вулицями міста в будинок нареченого, демонструючи багатство сім'ї нареченої. На передній панелі «кассоне» зазвичай розміщували герб, складений з двох частин: двох міст, що в підсумку символізувало з'єднання двох родин – нареченого і нареченої. Весільні

скрині завжди вважалися предметом особливої розкоші, історія донесла нам оповіді, коли в обзолах деяких наречених було до 34 «кассоне» з посагом.

В залі «Іспанія» Музею зарубіжного мистецтва представлені дві скрині «кассоне». Скриня «кассоне» із зображеннями міфологічних морських істот і купідонів, датується XVI століттям. Розміри 68,0×164,0×53,0 см. Матеріал: дерево; техніка виробництва: різьблення, золочення.

Масив цієї скрині спочиває на «левових лапах». Вона має високу кришку, карниз якої декорований лускатым орнаментом; фриз несучої частини прикрашений стрічкою пальметок, а кути оброблені скульптурно у вигляді напівфігур, охоплених знизу листям аканту. На передній панелі, на позолоченому тлі, що дозволяє швидше прочитати лінії рельєфу, розгортається дійство з міфологічними тритонами і путті (образ маленького хлопчика). Фігури тритонів спираються на урни з витікаючими водами, що клубочаться в звивинах роздвоєних хвостів, якими граються путті та купідони. І все це в єдиному пориві звернене до центрального картуша, в просторі якого знаходиться смислова і зорова зупинка – герб. Він розділений надвоє: в лівій частині, на червоному тлі – голова негрентяї з зав'язаними очима (герб Сардинії чи Корсики?), праворуч, на синьому тлі – три позолочених квітки (герб Франції?).

Близька за загальною схемою до описаної скрині інша «кассоне» із зображеннями гротескних фігур і військових трофеїв, яка датується кінцем XVI століття. Розміри 62,0×166,0×58,5 см. Матеріал: дерево; техніка виробництва: різьблення, золочення.

На відміну від попередньої скрині її масив виглядає більш скомпонованим за основними виступами: кришка сформована не так високо і карниз чітко не виділяється, тому краще прочитуються кут-

ві фігури, що підкреслюють контур форми скрині. Фасад розділений на три частини пілястрами. Центральний простір, найбільш значимий за розміром, пов'язаний з рухом, але ритміка побудови тут зворотно – від центру, від герба. Герб розділений надвоє: в лівій частині, на синьому тлі – золота квітка (герб Флоренції), праворуч, на золотому тлі – половина двоголового орла (герб Риму). Амури, що підтримують герб, виконані у високому рельєфі. Далі рух збагачується гротескним орнаментом меншої глибини і м'яко завершується напівмасками. Пілястри, капітелі яких віничують напівголі каріатиди, надають всій композиції ритм і закінченість.

Таким чином, вищезгадані меблі XVI–XIX століть Василя Петровича Кочубея із зібрання Ярославського художнього му-

Скриня «кассоне» із зображеннями міфологічних морських істот і купідонів. XVI ст. (горі); Скриня «кассоне» із зображеннями гротескних фігур і військових трофеїв. XVI ст. (унизу)

зею є своєрідним документом свого часу, що несе інформацію про відповідну епоху, соціальні умови, смаки і уподобання власника. Працівники НІКЗ «Гетьманська столиця» щиро вдячні колегам Ярославського художнього музею за співпрацю і надання матеріалу, який став корисним у дослідженні оригінальних меблів Василя Петровича, адже вони беззаперечно мають історичну і мистецьку вартість.

КОЛЕКТИВ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ» У 2017 РОЦІ

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» є найбільшою державною організацією у місті Батурин. Кожен п'ятий працюючий житель нашого міста є працівником заповідника. Кадрова робота у заповіднику спрямовується на комплексне вирішення питань щодо комплектування штату висококваліфікованими та компетентними працівниками.

Станом на 31 грудня 2017 року у трудових відносинах із Національним історико-культурним заповідником «Гетьманська столиця» перебувало 104 працівники (при штатній чисельності 105 одиниць). Більшість колективу складають жінки – 66, чоловіків – 38. Колектив молодий, середній вік працюючих становить 44 роки.

Головною складовою успіху заповідника є професійний колектив, а од-

нією із задач кадрової політики – організація підготовки і перепідготовки кадрів, забезпечення росту кваліфікації персоналу. Загалом у закладі вищу освіту має 41 працівник, що становить 39 % від загальної чисельності, із них за кваліфікацією «історія» – 24 працівники, що становить 58,5 % від загальної кількості працівників з вищою освітою. Чотири наші колеги на даний час здобувають вищу освіту: троє навчаються в Навчально – науковому інституті історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка на історичному факультеті, один – у Сумському державному університеті здобуває інженерну освіту. Ступінь кандидата історичних наук має завідувач відді-

лу науково-просвітницької роботи Герасько Марина, що гарантує їй доплату у розмірі 15 % від посадового окладу. Пишаємось ми і своїми аспірантами та здобувачами наукових ступенів державних закладів України: Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка (4 працівники) та Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (1 працівник).

Періодично, один раз на три роки, у заповіднику проводиться атестація працівників. Основним завданням атестації є оцінка професійної кваліфікації і ділових якостей працівника на основі об'єктивних, обґрунтованих критеріїв, виходячи з результатів його роботи, з метою визначення можливостей професійного і посадового росту. У 2017 році успішно пройшли атестацію 26 працівників.

З ФОНДІВ ЗАПОВІДНИКА

СТОЛОВИЙ ПОСУД У ПОБУТІ НАСЕЛЕННЯ БАТУРИНА XVII—XVIII СТ.

КАРІНА
СОЛДАТОВАстарший науковий
спіробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Фондова колекція Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» має гарне керамологічне зібрання, що в основному було сформоване з матеріалів археологічних досліджень Батурина та його околиць. Протягом 1995–2017 рр. вдалося зібрати значну колекцію столового посуду XVII—XVIII ст., що представлена фрагментами та цілими виробами глиняних мисок і тарілок. Критерієм їхнього типологічного поділу, за визначенням керамолога Лесі Чміль, є ширина берегів (інша назва цієї частини виробу – крис): посудини з широкими берегами, що мають порівняно невелику глибину називаються тарілками. А з вузькими берегами та більш глибокі – мисками. У даній статті охарактеризуємо найбільш презентативні знахідки.

Знахідка 1. Полив яна тарілка другої половини XVIII ст. – початку XVIII ст. була виявлена під час археологічних досліджень у 2005 р. на території Батуриної фортеці (див. Фото 1). Там розміщувалася садиба з двома спорудами XVII – початку XVIII ст. Центральна споруда – житло з кахляною піччю. За 16 м від нього знаходилася господарсько-виробнича споруда. З останньої споруди походить невелика колекція тиглів із залишками застиглої поливи. Вони і вказують на заняття господаря: у цій садибі була майстерня з виробництва поливи для покриття кераміки. У котловані споруди зібрані значну колекцію посуду, серед якої вирізняється тарілка. Виріб виготовлено з червоної глини, який оздоблено у двох техниках: рельєфним орнаментом і кольоровою поливою (зелена та коричнева).

Знахідка 2. Фрагмент глиняної тарілки другої половини XVII – початку XVIII ст. Посудина була знайдена на території Цитаделі Батуриної фортеці у 1996 р. при вивченні решток Гетьманського будинку. З шарів, датованих кінцем XVII ст., походила значна кількість кухонного та столового посуду. Серед знахідок ви-

різняється теракотова миска виконана з червоної глини, покрита побілом, по якому нанесено мальовку червоно-коричневим ангобом (фарбою).

Знахідка 3. Фрагмент глиняної миски другої половини XVII – початку XVIII ст. (див. Фото 2). Посудину виявили під час досліджень 2006 р. південно-східного передмістя Батурина. Там виявлено садибу з двома житлами. У центральному житлі є залишки погорілих стін підкліту та зруйнованої кахляної печі. Біля печі виявили фрагмент миски із слідами ошлакування від дії вогню. Житло припинило своє існування у 1708 р. Миска виготовлена з червоної глини, теракотова, внутрішня по-

Фото 1. Тарілка другої половини XVII – початку XVIII ст. Фото 2005 р.

верхня посудини повністю покрита побілом із залишками мальованого рослинного орнаменту. Миска прикрашена ангобом жовтого, зеленого та червоного кольорів.

Знахідка 4. Фрагмент глиняної тарілки початку XVIII ст. Знайдений у ході досліджень резиденції І. Мазепи Гончарівки у 2011 р. Археологи там дослідили велику житлову споруду, де збиралися службовці гетьманського двору. В ній знайдено кахлі, характерні для початку XVIII ст. Окрема ділянка споруди містила скупчення виробів з кераміки – уламки горщиків, мисок, фрагменти білоглиняних люльок та скляного посуду. Серед знахідок привертає увагу фрагмент тарілки із зеленою поливою. Всередині посудина має рослинний орнамент.

Як бачимо, серед зображень на столовому посуді присутні фітоморфні (стилізовані рослини), геометризовані абстрактні елементи. Ці фітоморфні моти-

ви, за визначенням Л. Чміль, поширювалися із Західної Європи та країн Сходу. Водночас квітковий орнамент, як вказує Г. Павлуцький, є наслідком змішаної культури Сходу і Заходу, що пишно розцвітала в епоху Ренесансу і бароко. Абстрактні геометричні мотиви складаються з різних смуг, багаторядових хвиль, прокреслених ліній, дужечок, кривульок, тощо.

Усередині посуду вкритий поливою. На думку мистецтвознавців, завдяки такому технологічному прийому, який зумовлений міркуванням економії дорогого матеріалу, майстри досягали яскравого декоративного ефекту – контрасту поливи й природного кольору глини, глянцевої та матової поверхонь. Деколи в запропонованій вибірці мисок та тарілок поєднуються кілька кольорів полив, найчастіше – дві. Та в основному переважає зелена полива. Вона характерна також для виробів з Ніжина, Ічні, Кролевця та Олешні.

Переважаюча техніка орнаментативної – розпис ангобами за допомогою різьки та гребінця, часто використовується штампування. Найпоширенішим способом оздоблення був підполивий розпис ангобом червоного, коричневого та білого кольорів.

Фото 2. Фрагмент миски другої половини XVII – початку XVIII ст. Фото 2006 р.

Миски з такою ж орнаментативною булі знайдені в Кролевці, Коропі та Олешні.

Загалом, миски та тарілки з колекції заповідника мають ознаки, притаманні для посуду XVII – XVIII ст. Чернігово-Сіверського регіону, що відзначаються стриманістю в оздобленні та орнаментативі. Столовий посуд був у вжитку різних верств населення. Його виготовляли цих процесів з боку керівництва, що є запорукою вагомих здобутків закладу.

Початок на стор. 6

Досвідчений і професійний персонал є ядром колективу. За тривалу роботу у музейній сфері співробітники отримують доплату за вислугу років. Таких у заповіднику 35 осіб. З них доплату за вислугу років у розмірі 10 % (стаж – від 3 років) від посадового окладу отримують 24 співробітники, доплату за вислугу років у розмірі 20 % (стаж – від 10 років) від посадового окладу отримують 9 співробітників. Найбільш досвідченими працівниками є Наталія Василівна Дробязко та Наталя Борисівна Реброва, які вже понад 20 років працюють у заповіднику та, згідно чинного законодавства, отримують доплату за вислугу років у розмірі 30 % від посадового окладу.

Заповідник забезпечує соціальну захищеність осіб з обмеженими фізичними мож-

ливостями. Статтею 19 Закону України від 21.03.1991 р. № 875-XII «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» для всіх суб'єктів господарювання установлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік. Цей норматив заповідник виконує в повному обсязі: у закладі працює 8 осіб, що мають інвалідність, з них 5 працівників мають III групу інвалідності, 3 працівники – II групу інвалідності.

На кінець 2017 року у відпустці у зв'язку з вагітністю і пологах знаходиться 1 співробітниця; у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трьох років знаходяться 3 співробітниця.

Також слід зазначити, що у жовтні до лав Збройних сил України пішов на стро-

кову військову службу наш молодий колега Побожий Ярослав Валентинович, за яким згідно законодавства зберігається робоче місце та середній зарібок.

Суттєвою характеристикою колективу Гетьманської столиці є і наша взаємопідтримка і взаємодопомога.

У підсумку можна констатувати про високий професіоналізм всього колективу, прагнення до навчання та самоосвіти, підтримку і стимулювання цих процесів з боку керівництва, що є запорукою вагомих здобутків закладу.

Наталія Реброва
генеральний директор
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Тетяна Горіхіна
старший інспектор з кадрів
НІКЗ «Гетьманська столиця»

ТЕРНИСТИМ ШЛЯХОМ МАЗЕПИ

**Віталій
МАМАЛАГА**

старший науковий співробітник
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Дуже багато видатних людей України завершили свої дні на чужині. Серед них Іван Мазепа. Шлях гетьмана від загибелі Батурина привів його до еміграції та смерті в Молдові. Врешті-решт місцем поховання гетьмана став Галац (тепер румунське місто), але останні місяці свого життя він провів в прикордонному молдовському місті Бендери, де і помер. Тут, поблизу рідної церкви у передмісті Бендер його первинно й поховали. Кілька місяців тому автор цих рядків відвідав Бендери, бажачучи пройтись слідами нашого історичного велетня. Наскільки ж ці прикордонні землі, значною мірою заселені українцями, зберігають пам'ять про нього?

Місто Бендери натепер контролює самопроголошена Придністровська республіка. Зустрічають Бендери агресивною реакцією жителів на жарт про те, що вони «бендерівці» та численними «бронзовими головами» російських імперських генералів. А ось вже україномовна табличка на честь Івана Котляревського виглядає із заростей ялини, тут він не тільки як український письменник, а й як офіцер, що штурмував Бендери у 1806 році.

Шлях до головної пам'ятки міста – Цитаделі Бендерської фортеці – лежить територією історичної фортеці, від якої частково збереглися масштабні зовнішні укріплення, але тепер тут закинута промозна та напівпокинута військові об'єкти, які, мабуть, так маскуються, прикидаючись мертвими. Якщо вдасться дістатись до таблички «ЦИТАДЕЛЬ/СІТАДЕЛ» то обов'язково знайдеться і сам Військово-історичний меморіальний комплекс, який чомусь є об'єктом тамтешнього міністерства внутрішніх справ. Не помітно, щоб пам'ятка користувалась особливою увагою відвідувачів, зате дуже помітні сліди

сучасного ремонту по конструкціях 300–400-річної давнини, саме ремонту, а не реставрації. Але такі недоліки не здаються суттєвими, коли перед вами відкриваються дністровські краєвиди, на які дивився Іван Мазепа, можливо, з сумом згадуючи кручі Дніпра чи Сейму.

Чим далі просуваєшся фортецею, тим вищою стає концентрація українського, але, на жаль, іноді це представлено в недолугому виконанні. Наприклад, табличка під кам'яним погруддям Івану Котляревському, виконана дивною сумішшю російської до-революційної та сучасної української мов. Одряду по праву руку від поета стильний пам'ятник на честь Конституції Пилипа Орлика, яка в історіографії часто зветься Бендерською конституцією.

По візуальній присутності в околицях Цитаделі з українською тематикою може посперечатись хіба що барон Мюнхгаузен, який, як твердять місцеві, літав на ядрі саме над Бендерською фортецею. На жаль, в безсмертному творінні Еріха Распе віднайти вказівку на це не вдалось. Мабуть, знаменитий барон тут не просто так: помітно, що він надихає працівників музею бути вигадливими та гнучкими. Підслухавши упродовж дня дві екскурсії, став свідком двох не схожих версій ставлення до Івана Мазепи, а в особистій розмові почув ще й третю. Мабуть, сплав української етнічності, радянської ностальгії та сподівань на Росію створює, зокрема, й такий своєрідний тамтешній підхід до постаті Мазепи. У фортечному музеї погруддя Мазепи найбільше, але якщо треба, то його можна просто не помітити. Окрім цього, дуже колоритно Іван Степанович виглядає під російським прапором – це він на стенді, де

представлені видатні особистості міста. Ось так між російським милітаризмом та монхгаузеніадою живе тут пам'ять про гетьмана Мазепу.

Усе ж останні дні Івана Мазепи пов'язані з передмістям Бендер – Варницею. А Варниця хоч тепер і знаходиться в смугі міста, але є територією, контрольованою молдовським урядом, і щоб дістатись неї треба їхати звичайним міським автобусом, але через лінію кордону. Як виявилось, прикордонний контроль тут вибірково тому можна не помітити, як опинився в Молдові нелегально. На запитання в автобусі: «як дістатись пам'ятника Мазепі?» – одразу ж отримую вичерпну відповідь. Як виявилось, жінка працює вчителем молдовської мови в одній з придністровських шкіл. Дуже приємно було поспілкуватись в закордонному автобусі рідною мовою, щоправда не обійшлося без скарг на українську державу, яка ніяк не підтримує українську культуру за кордоном.

Рухаючись заплутаними вулицями приватної забудови, в тому числі вулицюю імені Карла XII, дістаючись головної мети подорожі – пам'ятного знаку на місці смерті Івана Мазепи. Закинутий фундамент майбутнього музею «Табір Карла XII», звалище будматеріалів, сміття та самотня коза прив'язана поблизу пам'ятника – таке сумне сусідство відкрилося погляду батуринського мазепиця.

Хоча для сучасних місцевих мешканців Іван Мазепа чужий та навіть ворожий персонаж історії, місто Бендери та його околиці безумовно зберігають дух і пам'ять про нього. Тому всім не байдужим буде цікаво побачити, якою ж землею ходив, яким повітрям дихав, яке небо бачив Мазепа в останні дні свого земного життя.

СКАРБНИЦЯ ІВАНА САМОЙЛОВИЧА

**Наталія
САЄНКО**

учений секретар
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Під час урочистого обрання на гетьманство 17 червня 1672 р. гетьману Івану Самойловичу було вручено владні знаки його попередника, Дем'яна Ігнатовича – булаву та прапор. Це були перші зразки його зібрання гетьманських клейнодів. Через два роки, у 1674-му, для Самойловича з Оружейної палати було відпущено ще одну булаву та прапор. При цьому жоден з цих предметів не виготовлявся спеціально для нього й не розглядався як особлива відзнака саме для козацького війська. Булава, «пожалованна Самойловичу бы-

ла: серебряная золочёная с чернью, и с камнями, и с бирюзой; цена 15 рублёв, которую Великому Государю челом ударил Грузинского царевича Николая Давыдовича митрополит Епифаний во 170 (1661) году».

Окрім царського пожалування, Іван Самойлович отримував булави як владні трофеї від своїх політичних правобережних опонентів. Нагадаємо, що в 1674 р. всі свої клейноди Самойловичу передав гетьман Михайло Ханенко, а в 1676 році він здобув частину відзнак Петра Дорошенка. Можемо припустити, що гетьман, як і цар, отримував булави у вигляді багатих презентів. Ось таким чином за 15 років правління Самойловича (1672–1687) сформувалася його збірка атрибутів гетьманської влади. Та після Коломацького перевороту 1687 р. скарб гетьмана конфіскували. Із складеного тоді Опису майна Самойловича відомо, якими були ці речі, як і де він їх зберігав.

Для гетьманських клейнодів не існувало окремої будівлі: скарбниця знахо-

дилася в жилу будинку гетьмана на Цитаделі. Це була особлива комора, вхід у яку вів із сіней. В коморі стояла липова скрина 86,7×69,7×51 см, в якій зберігалися 4 срібні булави з дерев'яними рукоятками, окованими сріблом, суцільно золочені, оздоблені яшмою і бірюзою, вагою 1,64 кг, 1,63 кг, 1,33 кг та 1,23 кг; срібна булава з дерев'яною рукояткою, окована сріблом, місцями визолочена, з черною і бірюзою, вагою 0,84 кг; три срібні булави з дерев'яними рукоятками, окованими сріблом, не золочені, вагою: перша – 0,72 кг, дві інші – по 0,61 кг; срібна булава з дерев'яною, окованою сріблом рукояткою, з черною і бірюзою, в двох місцях рукоятка обшита оксамитом дикого (сріблястий відтінок сірого) кольору, вага – 0,51 кг.

Ще у скрині знаходилося 10 буздуганів – різновидів булав, голівки яких були покриті рублячими кромками – шипами чи пластинками. Інша їх назва – перначі. У козацькому військовому церемоніалі перначі були відзнакою пол-

ВИДАТНІ ПОСТАТІ

ПЕДАГОГ ІЗ БАТУРИНА

**МАРИНА
ХАРМАК**

завідувач відділу
«Цитадель»
НКЗ «Гетьманська
столиця»

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» активно працює над збором інформації про забутих громадських діячів, письменників, дослідників Батуриного краю. За 25 років існування його працівниками були повернуті із забуття сотні громадських діячів Батурина.

Петро Дмитрович Гладкий народився в Батурині 10 липня 1890 року у сім'ї військовослужбовця. На жаль, відомості про те, в якому закладі отримував освіту Петро Дмитрович намі не були віднайдені. Проте, у протоколі допиту зі слідчої справи НКВС зазначено про його освіту – вища незакінчена. Ймовірно, він навчався у Києві, адже як відомо саме в студентські роки знайомиться з Всеволодом Ганцовим та Григорієм Голоскевичем – членами Всеукраїнської академії наук, активними громадськими діячами, членами українського руху опору. Саме під впливом цього знайомства відбувається й формування політичних переконань молодого студента. Згодом він приєднується до Київської організації націоналістів, поділяючи погляди щодо захисту національної самобутності. Значний вплив на діяльність Петра Дмитровича мав також і його старший брат Микола Дмитрович Гладкий – активний учасник за нормалізацію української літературної мови, працівник Інституту української наукової мови ВУАН.

Можливо, саме події Лютневої революції 1917-го й не дають завершити навчання Петру Дмитровичу. Адже юнак вступає до армії УНР і займає посаду помічника інспектора при військовому штабі міста Могильов-Подільський. З 1918 року працює вчителем української мови при Київському військовому підготовчому училищі. Внаслідок тиску з боку влади після

громадянської війни почалися часи поневіряння героя нашої розвідки. Він міг емігрувати за кордон та залишився вірним своїй землі і мужньо переносив всі випробування. Це підтверджує й географія працевлаштування: 1920 рік – учитель української мови та літератури при школі с. Лебединці Житомирська область, 1921–1924 рр. – вчителює у Чорнорудській школі також на Житомирщині; в 1924–1925 рр. – завідувач семилітньої школи у Бліставці на Київщині; в 1925–1926 рр. – вчитель української мови при Гостомельській школі на Київщині. Завдяки клопотанню члена Української академії наук Всеволода Ганцева влаштується вчителем української мови, літератури та російської мови до Маслівського інституту селекції та насінництва ім. К.А. Тімірязєва. І завдяки наполегливій праці видає свою першу мовознавчу розвідку: «Дієслівні форми з дж, ж, д... в українській мові», яка принесла йому повагу й авторитет. У травні 1927 року він стає учасником знакової в історії української мови конференції у Харкові,

Фото з архіву Маслівського аграрного технікуму; крайній ліворуч у верхньому ряду – П.Д. Гладкий.

де приймався український правопис, який на сьогодні використовує українська діаспора, сучасні українські автори, літературні редактори, українські мовознавці та частково й вітчизняні телеканали.

На педагогічній ниві Петро Дмитрович активно проводить просвітницьку роботу серед студентської молоді, наголошуючи, що Україна має право бути незалежною державою.

На початку 1930-х розпочалися масові репресії проти представників освіти, які на думку сталінського режиму були потенційно небезпечними суб'єктами. Звісно, що позиція Петра Гладкого не могла бути не поміченою з боку радянської влади. 22 вересня 1937 року Петро Дмитрович був зарештований за звинуваченням у контрреволюційній діяльності та пропаганді націоналістичних поглядів. Два з половиною місяці тривали допити із застосуванням фізичних та психічних тортур, шантажу. 2 грудня 1937 року Петру Дмитровичу було винесено вирок: «расстрелять, лично принадлежащее имущество конфисковать».

Місце поховання земляка, на жаль, не відоме – як і більшості репресованих. Ймовірно, місце вічного спочину Петра Дмитровича – Биківнянський ліс поблизу Києва.

Петро Дмитрович Гладкий був одружений, мав доньку Марію. Дружина Петра Дмитровича – Євгенія Іоаннісовна Гладка працювала разом з чоловіком при Маслівському інституті селекції та насінництва ім. К.А. Тімірязєва бібліотекарем. Можливо, її спіткала доля «члена семьи изменника родины». На момент арешту Петра Дмитровича його доньці було 12 років. Біль трагедії вона пронесла через своє життя. В 1989 році саме Марія Петрівна підняла клопотання про реабілітацію батька та відновлення історичної справедливості щодо його постаті.

Дослідниця українського мовознавства Ольга Муромцева називає Петра Дмитровича Гладкого визначним мовознавцем, одним із фундаторів нормування української літературної мови.

Початок на стор. 4

ковників і курінних отаманів. Три срібні перначі з дерев'яними рукоятками, окованими сріблом, місцями визолочені. Пернач срібний, пера прорізні, рукоятка дерев'яна, кінець її окований сріблом, на середині обклеєно хозом (вичиненою шкірою, сап'яном) чорним, перевитий сріблом, вага – пів третини фунта. Пернач срібний, без одного пера, рукоятка дерев'яна, на кінці окована сріблом, на середині обклеєно хозом чорним, вагою 0,61 кг. Чотири срібні перначі з дерев'яними рукоятками, окованими на кінцях сріблом, посередині обклеєні хозом чорним, вагою 0,92 кг, 0,82 кг, двоє – по 0,61 кг. Пернач залізний, місцями золочений. У скрині знаходилися ще «булава да чекан константиє рыбій», можливо, це були вироби із моржевої кістки.

Із інших козацьких клейнодів у скарбниці знаходилося 9 бунчуків, обшитих тофами (різновид тканини) різних кольорів.

Була там і пара пістолетів, опрацьованих сріблом і визолочених фінфтором, шкочькими (шотландськими) замками, суцільно золоченими стволами, обшитими черво-

ним сукном ольстрами (кобурами), каптури оксамитові червоні, обкладені крижовим сріблом. Ці пістолі були військово-парадною зброєю гетьмана, мали високу мистецьку вартість, та, найвірогідніше, імпортне походження. В скарбниці знаходилася й інша зброя: став (футляр) з 12-ма ножами із кістяними рукоятками. Поміж клейнодів зберігалося срібне яблуко від древка прапора вагою 36 золотників (0,15 кг) та точені кістяні шахи.

Стояла в коморі й скриня зі срібним посудом, що, за свідченням старшини, належала колишньому київському митрополиту Іоасафу Тукальському. З дозволу царів цю скриню передали Київському монастирю Святої Софії.

В окремішій липовій скрині гетьман зберігав різні листи. В окованій залізом скриньці – 12 скляних посудин, деякі – з горілкою. Ще три скриньки стояли порожніми. Швидше за все, в цій коморі зберігався й дорожочений посуд, який поданий в Описі окремо.

Окрім відзнак влади і цінних виробів, у скарбниці знаходилося три мішки грошей та інші військові припаси: 100 великих і маленьких грецьких мил, 11 турець-

ких черевиків із сап'яну жовтого кольору. Гетьман тримав у коморі-скарбниці й особисті речі: 5 пишно оздоблених каптанів червоного, жовтого, бірюзового, зеленого та вишневого кольорів. Це нашоветує на думку, що Івану Самойловичу як людині було зручно на виході з будинку перевтілитися у гетьмана, взявши до рук символ влади та накинувши каптан.

Прапори, що згадуються в Описі майна Самойловича, зберігалися не в скарбниці, а в жилих кімнатах його будинку, у скринях разом з хутром і одягом. Так само поза скарбницею знаходилися деякі шестопери і перначі.

Виступаючи на чолі війська в Кримській похід, Іван Самойлович, безперечно, мав при собі гетьманські відзнаки. Тому описане в Батурині – це не повний перелік його клейнодів. Майно гетьмана було розділене між царською казною та військовим скарбом. Гроші й посуд розділили навпіл. Решта відійшла «во войсковой скарб войска запорожского обох сторон Днепра гетьману Івану Степановичу і генеральной старшине і всему войску запорожскому на жалование их же царского величества малороссийских городов ратным людям».

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ГЕТЬМАНСЬКА СТОЛИЦЯ» ЗА 2017 РІК

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» – це, в першу чергу, – високопрофесійний колектив, який на високому рівні забезпечує всі напрямки роботи та стабільно високий надходження на рахунки спеціального фонду закладу. На сьогодні штат заповідника складає 105 чоловік, з них 96 отримують заробітну плату із загального фонду державного бюджету України (фінансування Міністерства культури України), а 9 – із спеціального фонду (кошти, що надійшли на спеціальний рахунок від основної діяльності установи).

У 2017 році за послуги, що надаються бюджетною установою (без зміни ціни на ці послуги), надійшло 2034,2 тис. грн. при плані на 2017 р. – 1500,0 тис. грн., що становить 17 % від загального фінансування установи. Це найбільші надходження за останні п'ять років. А посприяла цьому унікальна виставка «Ясновельможні гетьмани. Життя для України» воскових фігур Д. Ігнатовича, І. Виговського, П. Орлика, П. Дорошенка, І. Самойловича, І. Мазепи, Б. Хмельницького, виготовлених для Гетьманської столиці за підтримки відомого мецената України Євгенія Сура.

Надходження на спеціальний рахунок не є основним критерієм діяльності заповідника, але цей показник є своєрідним «лакмусовим папірцем». Він чітко засвідчує, що в закладі на високому професійному рівні реалізуються всі статутні завдання: науково-дослідна, пам'яткоохоронна, природоохоронна, просвітницька, експозиційна робота, робота з формування фондової колекції заповідника.

Основний прибуток закладу – надходження від обслуговування екскурсійних груп. За цю послугу на спеціальний рахунок надійшло 1573,0 тис. грн., що складає 77 % від загальної суми надходжень. В порівнянні з 2016 р. від надання даного виду послуг було отримано на 302,0 тис. грн. більше. Наразі в Переліку платних послуг заповідника – 13 цікавих і привабливих для його відвідувачів екскурсійних тем.

За надання послуги «відвідування музеїв та виставок» в 2017 році заповідник отримав коштів у сумі 244,4 тис. грн., що складає 12 % від надходжень. В порівнянні з 2016 роком від надання даного виду послуг було отримано на 45,1 тис. грн. більше. За реалізацію друкованої продукції (книг, брошур, путівників), розробленої науковими співробітниками заповідника, отримано 73,7 тис. грн., що становить 4 % від загальної суми надходжень і на 8,3 тис. грн. більше, ніж в 2016 році. В 2017 році надходження від фото- і відеозйомок урочистих подій склало 78,7 тис. грн., що на 15,7 тис. грн. більше ніж в попередньому році. За надання послуги з обслуговування відвідувачів (урочисті події) заповід-

ник отримав 59 тис. грн., що на 28 тис. грн. більше ніж в попередньому році.

Міністерство культури України здійснює фінансування заповідника з державного бюджету. Ці кошти спрямовуються на виплату заробітної плати працівникам установи та утримання податків та внесків, на оплату послуг з охорони об'єктів заповідника та на оплату за споживання енергоносіїв.

За рахунок коштів, які надійшли на спеціальний рахунок була виплачена заробітна плата з нарахуваннями в сумі 799,2 тис. грн., що склало 39 % від суми надходжень на спеціальний рахунок. Майже 34 % кошторисних призначень спеціального фонду були спрямовані на придбання обладнання, матеріалів, запасних частин, інвентарю для забезпечення господарської діяльності установи, на проведення технічного обслуговування та поточного ремонту техніки. Установа також використовує кошти спеціального фонду і для популяризації своєї діяльності. Зокрема, на виготовлення друкованої продукції та інформаційних банерів було використано 32,6 тис. грн.

Видатки на відрядження працівників заповідника становлять 45,6 тис. грн. В тому числі для забезпечення науково-дослідної роботи в архівах і бібліотеках, її апробації на конференціях науковими співробітниками було освоєно 25,5 тис. грн.

Для реалізації міжнародного договору про гуманітарну співпрацю між НІКЗ «Гетьманська столиця» та завідувачем кафедрою українських студій в Паризькому Інституті Східних мов та цивілізацій, істориком Іриною Дмитришин планується проведення виставки, присвяченої видатному українцю, військовому діячу і дипломату Григорію Орлику, сину гетьмана Пилипа Орлика. Відповідно до кошторисних призначень спеціального фонду кошти в сумі 45,0 тис. грн. були спрямовані на розробку дизайн-проекту виставки «Григорій Орлик: видатний син видатного батька України. Повернення на Батьківщину».

На створення музейної садиби (вул. Партизанська, 18), яка розкриє життя Батурина XIX ст., були використані кошти в сумі 32,7 тис. грн. Вони були спрямовані на проведення технічного обстеження та оцінку технічного стану будинку і виготовлення проектно-кошторисної документації на реконструкцію житлового будинку.

Важливим напрямком роботи заповідника є збереження історико-культурної та архітектурної спадщини, здійснення заходів з охорони культурної спадщини та реставрація пам'яток архітектури і пам'яток культурної спадщини. Впродовж семи років заповідник спрямує кошти на проведення реставрації оригінальних фрагментів надгробка К.Г. Розумовського (1805 р.) скульптора І.П. Мартоса. В 2017 році на фрагменті «Барельєф» надгробка К.Г. Розумовського

Національний науково-дослідний реставраційний центр України виконав реставраційні роботи на суму 130,0 тис. грн.

Міністерство культури відводить велику увагу забезпеченню збереження і належного догляду за пам'ятками культурної спадщини заповідника. Так за рахунок додатково виділених бюджетних коштів в сумі 84,4 тис. грн. установа мала змогу придбати дві мотокоси, аератор, трактор для прищеплення догляду за парком біля палацу К. Розумовського, за газонами і зеленими насадженнями на інших об'єктах заповідника.

Враховуючи нагальну потребу заповідника у реставрації відкритої тераси палацу К. Розумовського, міністр культури України Євген Нищук 20 червня 2017 р. провів в Батурині нараду по цьому питанню і, як результат, МК виділило кошти в сумі 38,8 тис. грн. на виготовлення проектно-кошторисної документації для проведення реставраційних робіт на терасі.

Більшу частину всього придбання установа проводить через систему публічних закупівель Prozorro. За рахунок цього в 2017 році було зекономлено 35,00 тис. грн.

Заповідник є платником податків. По податку на додану вартість 2017 році до Державного бюджету сплачено коштів в сумі 267,9 тис. грн., що становить 13 % надходжень на спеціальний фонд.

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» – єдина бюджетна установа в Бахмацькому районі, що є платником такого податку, а в Батуринській об'єднаній територіальній громаді займає перше місце по сплаті цього податку. По податку з доходів фізичних осіб (утримання із заробітної плати) до бюджетів різних рівнів було перераховано 1282,0 тис. грн., а саме: до бюджету Батуринської ОТГ надійшло 60 % від цієї суми, що становить 769,2 тис. грн.; до обласного бюджету було перераховано 15 % – 192,3 тис. грн.; до державного бюджету 25 % – 320,5 тис. грн. По військовому збору на потреби Збройних сил України до державного бюджету України сплачено 109,2 тис. грн. Єдиного соціального внеску (нарахування на заробітну плату) до бюджету перераховано 1546,3 тис. грн.

Згідно Закону України «Про відкритість використання публічних коштів» № 183-VIII від 11.02.2015 року, Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» щоквартально оприлюднює інформацію відповідно до даного закону на Єдиному веб-порталі використання публічних коштів <http://spending.gov.ua>.

Тетяна Блажко
головний бухгалтер
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Юлія Ситнева
заступник головної бухгалтера
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Науково-популярна газета «Слово «Гетьманської столиці»

Засновник і видавець: Батуринський державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»
Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
№ ЧГ 352-08 від 28.07.2006 р.

Адреса редакції: вул. Гетьманська, 74, м. Батурин Чернігівської обл., 16512, Україна
E-mail: baturin.capital@ukr.net, веб-сайт: <http://www.baturin-capital.gov.ua>
тел./факс: +380-4635-48437, тел. +380-4635-48013
Обсяг – 1,0 друк. арк.

Газета віддрукована в ТОВ «Конотопська міська друкарня» (вул. Красногірська, 9, м. Конотоп Сумської обл., 41600)

Тираж 1000 прим. Зам. № 114.

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів)
За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори)

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Редакційна колегія

Кіяшко Любов Григорівна
(редактор)
Герасько Марина Олександрівна
(відповідальний секретар)
Зозуля Сергій Юрійович
Саєнко Наталія Анатоліївна
Новік Оксана Андріївна

Редакція запрошує до співпраці професійних науковців, краєзнавців-аматорів, шанувальників історії